

УДК 316.614.5.009.12

Дикань О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджмент та адміністрування
Українського державного університету залізничного транспорту

ІНСТИТУТИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

INSTITUTES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AS THE BASIS FOR REGIONAL INDUSTRY COMPETITIVENESS

АНОТАЦІЯ

У статті встановлено, що в умовах реалізації нової політики регіонального розвитку повинні бути створені не окремі інститути розвитку, а цілісна їх система. Обґрунтовано, що останню мають сформувати Регіональний фонд промислового розвитку, Інтегрований інноваційно-логістичний центр, Центр трансферту і комерціалізації інновацій та Центр розвитку кадрового потенціалу. Виділено функції даних інститутів розвитку промислових підприємств регіону та розкрито елементи державної підтримки процесів їх формування на регіональному рівні.

Ключові слова: інститут розвитку, система інститутів розвитку, промислові підприємства, регіон, функції, елементи.

АННОТАЦИЯ

В статье определено, что в условиях реализации новой политики регионального развития должны быть созданы не отдельные институты развития, а целостная их система. Обосновано, что данную систему должны сформировать Региональный фонд промышленного развития, Интегрированный инновационно-логистический центр, Центр трансферта и коммерциализации инноваций и Центр развития кадрового потенциала. Выделены функции данных институтов развития промышленных предприятий региона и раскрыты элементы государственной поддержки процессов их формирования на региональном уровне.

Ключевые слова: институт развития, система институтов развития, промышленные предприятия, регион, функции, элементы.

ANNOTATION

The article found that in terms of implementing a new regional development policy should not create separate institutions development, and integrated their system. Proved that the latter should form the Regional Fund for industrial development, innovative integrated logistics center, transfer and commercialization center for Innovation and Development Center human resources. Highlight features of these institutes and industrial enterprises of the region reveals elements of state support for their formation processes at regional level.

Keywords: institute development, system development institutions, industry, region, function elements.

Постановка проблеми. Започаткована реформа системи державного управління, що орієнтована на розширення повноважень та відповідальності регіональних органів влади, є важливим кроком щодо руйнування жорсткої неорадянської політичної системи в Україні та забезпечення реалізації глибоких змін у сфері соціально-економічного розвитку її регіонів.

Регіональний розвиток повинен базуватися насамперед на внутрішньому потенціалі регіону – промислового комплексу, а саме його інтелектуальному потенціалі, та використанні переваг міжгалузевого співробітництва, що створить імпульс для виробництва власних нау-

кових знань та інновацій, модернізації техніко-технологічної бази промисловості, а відповідно, й формування якісно нових конкурентних переваг промислових підприємств регіонів на європейському ринку промислової продукції. Це вимагає формування в регіонах країни відповідного інституційного середовища та інституційної інфраструктури, через дію та функціонування яких забезпечувалися б стратегічне управління та координація процесів реалізації інноваційно-технологічної модернізації промислових підприємств регіонів.

Основними елементами якісно нового інституційного середовища стимулювання промислового розвитку регіонів мають стати відповідні інститути розвитку промислових підприємств, які б забезпечили формування сприятливого інноваційного середовища в промисловому комплексі регіонів та сприяли зміні структури промислового виробництва у бік збільшення частки високотехнологічної наукоємної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам розвитку промисловості України та забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств присвятили свою увагу такі вітчизняні вчені, як О. Амоша, Ю. Багал, В. Вишневський, В. Геєць, В. Дикань, Л. Збарзська, Р. Журило, Д. Малащук, О. Лапко, І. Одоток та ін. [1–6]. Даними науковцями розроблено модель промислової політики країни та визначено напрямки науково-технологічного й інноваційного забезпечення розвитку промислових підприємств.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Існуючий науковий доробок є суттєвим внеском у розвиток теоретико-методичних засад процесів модернізації промислових підприємств України. Однак, незважаючи на це, в умовах реформування системи державного управління та розширення повноважень органів місцевої влади значно актуалізується питання формування відповідного інституційного середовища стимулювання промислового розвитку регіонів на основі створення системи регіональних інститутів розвитку промислових підприємств.

Мета статті полягає у розкритті змісту інститутів розвитку промислових підприємств

та обґрунтуванні їхньої ролі в підвищенні конкурентоспроможності промисловості регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення літературних джерел дозволило встановити, що «інститут розвитку» в науковій літературі асоціюється з особливими організаціями, які сприяють розподілу ресурсів на користь проектів, пов'язаних з реалізацією потенціалу економічного зростання галузі, регіону чи країни в цілому. Їх особливість проявляється у відведенні державі чи органам регіональної влади важливої регулюючої функції у сфері їх функціонування. Тобто це означає, що фактично інститути розвитку є інструментом державної (регіональної) політики розвитку, що реалізується через запровадження ефективних управлінських рішень.

Основними рисами інститутів розвитку, які відрізняють їх від інших можливих форм державної підтримки, І. Хасанов пропонує визначати [7]:

- перерозподіл ресурсів на користь проектів розвитку, спрямованих на створення потенціалу економічного зростання у сфері інфраструктури, людського потенціалу, нових технологій та підтримку нових, поки ще не домінуючих секторів економіки, що відчувають необхідність у початковій підтримці для свого розвитку;

- наявність постійної організаційної структури й певних правил, що дозволяє здійснювати інститутам розвитку систематичну діяльність, у них існує чітка система відповідальності й контролю;

- інститути розвитку є некомерційними організаціями та не пов'язані зі збільшенням частки держави в економіці;

- їхня діяльність спрямована на розвиток приватного бізнесу в нових секторах економіки.

Досвід розвинутих країн свідчить, що саме інститути розвитку відіграли важливу роль в процесі реалізації політики їх економічного розвитку. Це пояснюється здатністю даної інституційної інфраструктури забезпечувати диверсифікацію та розвиток економіки за рахунок ефективного використання державних ресурсів.

На сьогоднішній день в світі функціонує величезна кількість інститутів розвитку, які поділяються на фінансові, тобто ті, діяльність яких носить фінансовий характер (інвестиційні банки, венчурні фонди, корпорації регіонального розвитку, експортно-імпортні банки, ділові агентства, банки розвитку тощо), та нефінансові, а саме: спеціальні економічні зони, технополіси, технопарки, наукові фонди, промислові союзи, освітні та експертно-аналітичні центри, торговельні асоціації та ін. [8]. Саме в межах функціонування нефінансових інститутів розвитку забезпечується формування особливих умов для реалізації ефективної політики інноваційного розвитку як окремих підприємств, так і регіонів та країни в цілому.

Досить показовою в цьому аспекті є діюча система інститутів розвитку Росії, що представ-

лена Інвестиційним фондом Росії, ВАТ «Російська венчурна компанія», ДК «Російська корпорація нанотехнологій», Державною корпорацією «Банк розвитку й зовнішньоекономічної діяльності» та особливими економічними зонами [9]. Саме в межах останніх створюються спеціальні умови для виробництва високотехнологічної наукоємної продукції за рахунок використання сучасних технологій виробництва, впровадження організаційних та економічних інновацій.

Основна частина проблем промислового комплексу більшості регіонів України, що проявляються в зношеному стані техніко-технологічної бази виробництв, високому рівні плинності кадрів, а відповідно, й відсутності виробництва сучасних зразків високотехнологічної продукції, значною мірою пов'язана з невідвістю існуючих інститутів інноваційного розвитку, а саме невідповідністю інноваційної інфраструктури регіонів потребам здійснення інноваційних процесів в їх промисловому виробництві. Адже більшість діючих за радянських часів як науково-дослідних інститутів, лабораторій, так і проектно-конструкторських бюро на разі або взагалі не функціонують, або займаються інноваційними розробками досить рідко. Аналогічна ситуація спостерігається і на таких діючих об'єктах інноваційної інфраструктури країни, як технопарки, в межах яких повинно було б забезпечуватися розроблення новітніх технологій, видів продукції та матеріалів, запровадження яких забезпечило високотехнологічне оновлення вітчизняного виробництва та зміну структури промислового виробництва країни з розширенням долі виготовлення наукоємної продукції.

Основні причини низького рівня інноваційної активності науково-дослідної сфери промислових підприємств та невідвісті інноваційної інфраструктури розвитку в країні пов'язані як з низьким рівнем бюджетного фінансування інноваційного сектору економіки, так і з відсутністю власних коштів підприємств, за рахунок яких можливо було б забезпечити їх інноваційний розвиток. На більшості промислових підприємств на разі не те що не вистачає коштів на реалізацію інноваційних розробок, а навіть відсутні основи їх техніко-технологічного відтворення, що призводить до руйнування інфраструктури промисловості регіонів, не залишає можливості для створення та виробництва нової конкурентоспроможної продукції. Саме необхідність накопичення інвестиційних ресурсів, спрямування бюджетних видатків регіонів на підтримку інноваційно-технологічної модернізації регіональної промисловості та створення ефективних об'єктів інноваційної інфраструктури, вимагають в умовах реалізації нової політики регіонального розвитку формування не окремих інститутів розвитку, а цілісної їх системи.

Встановлено, що регіональна система інститутів розвитку промислових підприємств пови-

нна включати як фінансові, так й інноваційні їх форми, та може бути представлена Регіональним фондом промислового розвитку, Інтегрованим інноваційно-логістичним центром, Центром трансферту і комерціалізації інновацій та Центром розвитку кадрового потенціалу. Їх формування повинно забезпечити:

1) підтримку розвитку нових знань та нарощування інтелектуального потенціалу промислових підприємств регіону;

2) інвестиційне забезпечення процесів розробки інновацій в промисловості та в цілому інноваційного розвитку регіону;

3) забезпечення міжгалузевої координації при реалізації різного роду інноваційних проєктів розвитку підприємств промисловості регіону;

4) генерування інновацій та запровадження виробництва високотехнологічної інноваційної продукції;

5) здійснення структурної модернізації техніко-технологічної бази підприємств промислового комплексу регіону тощо.

Лише за рахунок цього на сьогоднішній день можливо зняти гостроту проблеми відновлення промислового потенціалу регіонів і забезпечити створення замкнутих технологічних циклів виробництва високотехнологічної продукції та їхню локалізацію всередині країни.

Створення Інтегрованого інноваційно-логістичного центру, Центру трансферту і комерціалізації інновацій та Центру розвитку кадрового потенціалу як інститутів створення, трансферу

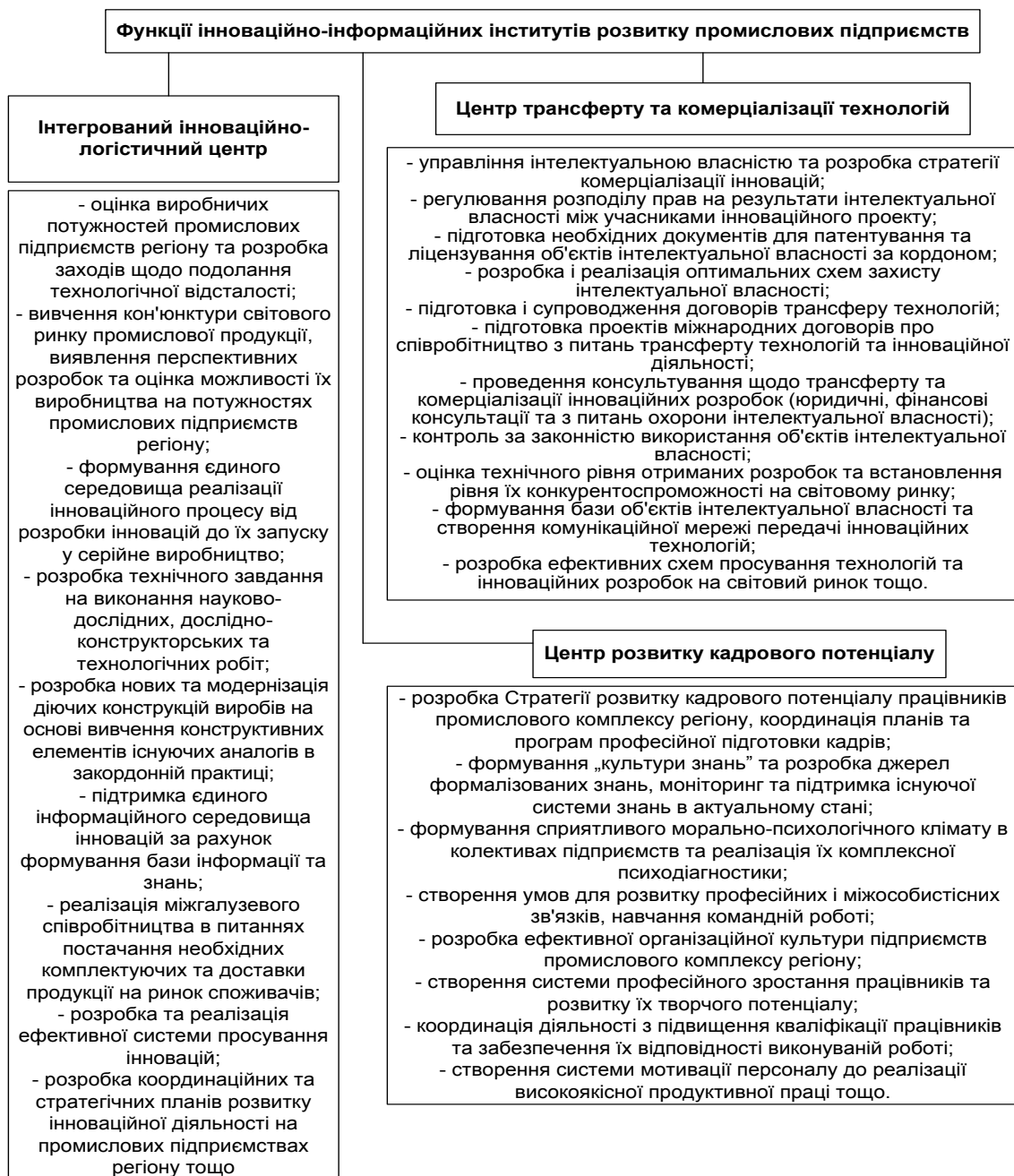

Рис. 1. Функції інноваційних інститутів розвитку промислових підприємств регіону

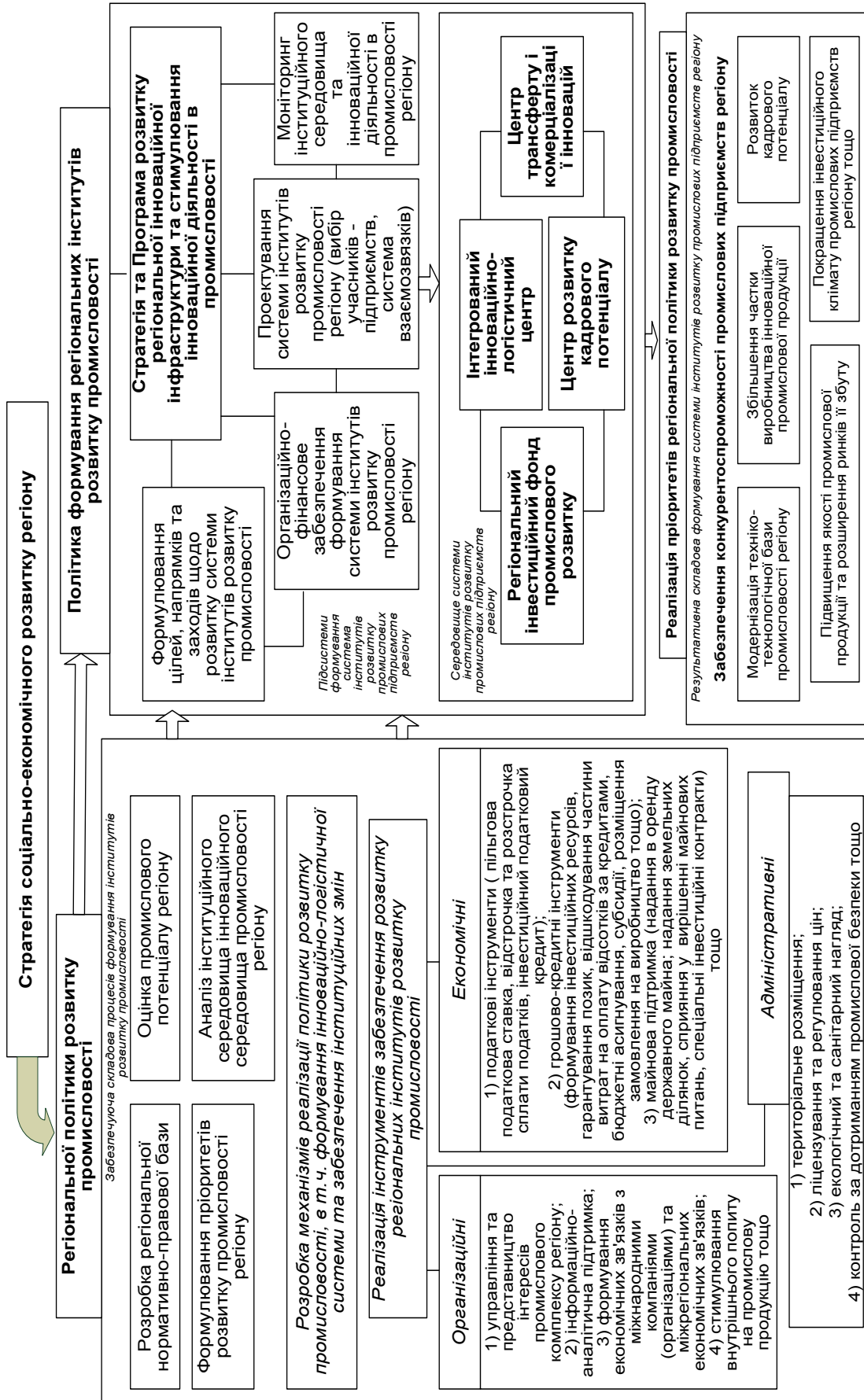

Рис. 2. Схема елементів державної підтримки процесів формування інститутів розвитку промислових підприємств на регіональному рівні

та комерціалізації інновацій на основі комплексної інтелектуалізації діяльності промислових підприємств регіону та формування висококваліфікованого кадрового потенціалу є основою зростання конкурентоспроможності промислових підприємств регіону в умовах офіційно взятого курсу на децентралізацію державного управління. Це забезпечуватиметься за рахунок реалізації даними інститутами розвитку відповідних функцій, спрямованих на вирішення задач структурно-технологічної модернізації промислових виробництв, налагодження випуску сучасної промислової продукції та формування ефективних інструментів трансферу і комерціалізації створюваних технологій промисловістю регіону. Функції відповідних інститутів розвитку промислових підприємств регіону подано на рис. 1.

Поряд з цим необхідність накопичення значних фінансових ресурсів і спрямування їх на розвиток промислових підприємств, а також потреба в концентрації бюджетних видатків та посиленні ефективності їх використання вимагають реалізації структурних змін в процесах фінансового забезпечення зростання конкурентоспроможності промислових підприємств регіону, які б передбачали формування спеціалізованого інституту розвитку, що здійснюватиме фінансово-кредитну підтримку пріоритетних для регіону проектів і програм розвитку промисловості. Таким інститутом має виступати Регіональний фонд промислового розвитку, діяльність якого повинна бути пов'язана з:

- акумулюванням фінансових ресурсів та залученням зовнішніх інвестиційних джерел для реалізації пріоритетних в регіоні проектів розвитку промислових підприємств;
- кредитуванням та фінансовою підтримкою регіональних інвестиційних проектів розвитку промисловості;
- розміщенням промислових регіональних позик і відкриттям гарантованих органами регіональної влади депозитів для залучення коштів населення на інвестиційні цілі промисловості;
- мінімізацією інвестиційних та інноваційних ризиків;
- фінансуванням та страхуванням зовнішньоекономічних операцій експортерів та імпортерів регіону;
- проектним управлінням, експертизою та моніторингом інвестиційних проектів;
- комплексною оцінкою економічної, бюджетної та соціальної ефективності регіональних проектів розвитку промисловості та визначенням економічних результатів їх реалізації;
- контролем та ефективністю використання інвестиційних коштів на кожному етапі реалізації проекту розвитку промисловості регіону тощо.

Особливість даного фінансового інституту розвитку промислових підприємств регіону полягає в тому, що завдяки його формуванню

буде забезпечуватися акумулювання та ефективний перерозподіл фінансових ресурсів для забезпечення структурної модернізації та налагодження виробництва високотехнологічної продукції промисловими підприємствами регіону. Основним джерелом формування фінансових ресурсів Регіонального фонду промислового розвитку має виступати як бюджет регіону, так і приватні інвестиції в розвиток промислового комплексу регіону. Останні залучатимуться на принципах реалізації механізмів державно-приватного партнерства при інвестуванні проектів, пов'язаних з модернізацією та розвитком інноваційного сектору промисловості, що спрямовані на створення нових видів наукомісткої інноваційної продукції.

Складність процедур фінансування процесів розвитку промислових підприємств регіону обумовлює необхідність формування відповідної структури Фонду, до складу якої мають входити:

- Рада Фонду, сформована з представників обласних, місцевих органів управління та керівників провідних промислових підприємств регіону;
- Експертні ради, що здійснюватимуться розглядом заяв, поданих для конкурсу по залученню інвестицій для реалізації проектів розвитку та модернізації техніко-технологічної бази промислових підприємств, виконання науково-дослідних робіт та інноваційних розробок, та підготовкою висновків щодо економічної ефективності реалізації фінансової підтримки відповідних проектів Регіональним фондом промислового розвитку. Саме завдяки такій структурі Фонду буде забезпечуватися координація процесів інвестиційного забезпечення розвитку промисловості на регіональному рівні та контроль ефективності використання фінансових ресурсів регіону.

Для використання даних інститутів як інструментів розвитку промислових підприємств регіону та їх залучення до вирішення завдань зі структурно-технологічної модернізації промислових виробництв і налагодження випуску сучасної інноваційної продукції необхідним є запровадження відповідних організаційно-економічних заходів з державної підтримки розвитку відповідних інститутів на регіональному рівні. Її основним елементом має стати організаційний та економічний інструментарій державної підтримки розвитку відповідних інститутів, що реалізується регіональними органами влади в процесі виконання регіональної політики розвитку промисловості (рис. 2).

Так, організаційний інструментарій формування інститутів розвитку підприємств промисловості регіону повинен бути пов'язаний із забезпеченням виконання регіональними органами влади функцій, що спрямовані на: 1) управління та представництво інтересів промислового комплексу регіону; 2) інформаційно-

аналітичну підтримку промислових підприємств; 3) формування економічних зв'язків з міжнародними компаніями (організаціями) та міжрегіональних економічних зв'язків; 4) стимулювання внутрішнього попиту на промислову продукцію всередині регіону тощо.

Економічний інструментарій пов'язаний з реалізацією: податкових інструментів розвитку таких, як пільгова податкова ставка, відстрочка чи розстрочка сплати податків, інвестиційний податковий кредит; грошово-кредитних інструментів (формування інвестиційних ресурсів, гарантування позик, відшкодування частини витрат на оплату відсотків за кредитами, бюджетні асигнування, субсидії, розміщення замовлення на виробництво тощо); майнової підтримки (надання в оренду державного майна; надання земельних ділянок, сприяння у вирішенні майнових питань, спеціальні інвестиційні контракти) тощо.

Отже, формування на рівні регіонів країни даних інститутів розвитку промислових підприємств дозволить забезпечити не лише структурну модернізацію виробничої бази промисловості, але й відіграє позитивну роль у стимулюванні процесів інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств регіону. Їх значення в підвищенні конкурентоспроможності промислових підприємств регіону реалізується за рахунок: по-перше, створення умов для генерування інноваційних розробок та запровадження виробництва останніх на потужностях промислових підприємств регіону; по-друге, розширення фінансової бази для інноваційного відтворення матеріально-технічної бази підприємств промисловості; по-третє, розвитку кадрового потенціалу вітчизняних підприємств; по-четверте, інформаційного забезпечення процесів розробки інновацій та досягнення їх відповідності існуючим вимогам ринку тощо.

Висновки. Таким чином, інститути розвитку промислових підприємств регіону є необхідним і ефективним інструментом регіональної економічної політики, який дозволить комплексно вирішити проблему модернізації техніко-технологічної бази вітчизняних підприємств та забезпечити перетворення знань в сучасні інноваційні техніко-технологічні рішення, а відповідно, й сприятиме розвитку високотехнологічних виробництв та нарощенню інноваційного

потенціалу промислових підприємств регіону. Саме тому формування на регіональному рівні Інтегрованого інноваційно-логістичного центру, Центру трансферу і комерціалізації інновацій, Центру розвитку кадрового потенціалу та Регіонального фонду промислового розвитку повинно розглядатися як ефективний інструмент забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств, який дозволить подолати тривалі кризові процеси в промисловості та забезпечити фінансування її інноваційного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амоша О.И. Промышленная политика Украины: концептуальные ориентиры на среднесрочную перспективу / О.И. Амоша, В.П. Вишневский, Л.О. Збаразская // Экономика Украины. – 2009. – № 12. – С. 4–13.
2. Александрова В.П. Инновационный розвиток економіки та напрямки його прискорення / В.П. Александрова [та ін.] ; за ред. В.П. Александровой. – К. : ІЕПР НАН України, 2002. – 77 с.
3. Геец В.М. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем / В.М. Геец // Общество и экономика. – 2006. – № 3. – С. 23–53.
4. Дикань В.Л. Роль государства в создании условий возрождения промышленного потенциала Украины / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 40. – С. 13–17.
5. Журило Р.М. Конкурентоспроможність наукомісткого машинобудування в системі розвитку національного господарства : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Р.М. Журило ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
6. Малащук Д.В. Конкурентоспроможність машинобудівного комплексу України в умовах глобалізації світових ринків : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Д.В. Малащук ; Українська академія зовнішньої торгівлі. – К., 2005. – 24 с.
7. Хасанов И. Международный опыт создания и функционирования институтов развития / И. Хасанов // Транспортное дело России. – 2010. – № 8(81). – С. 14–18.
8. Ускова Т.В. К вопросу формирования институтов развития в регионе / Т.В. Ускова, Р.Ю. Селименков // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2013. – № 2(26). – С. 18–28.
9. Титов В. Институты развития уже есть / В. Титов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eg-online.ru/article/123250/>.